

Verleden en heden van molens en molenaars in Rijnland

Verslag: Ank Poland, m.m.v. Gerard de Bruin en José Niekus.

9 april 2024

Voor deze avond was de grote zaal geboekt in het Dorpscentrum van Oegstgeest en dat bleek een goede keus. Deze avond werd samen voorbereid en georganiseerd met 'Rijnlandse Geschiedenis'.

Jan Leeuwenhoek, bestuurslid van NGV-afdeling Rijnland en Kennemerland zag bij de introductie van de avond dat de zaal goed gevuld was; er bleken ruim 90 personen aanwezig. Na enkele mededelingen introduceerde hij de sprekers van dit boeiende onderwerp waarbij geschiedenis, cultuur en genealogie op een mooie manier bij elkaar komen.

De eerste spreker is **Bart Vermeulen**, secretaris van de Rijnlandse Molenstichting. Hij vertelt dat de Rijnlandse Molenstichting 65 jaar bestaat en het beheer heeft over 52 poldermolens, allemaal Rijksmonumenten. Poldermolens zijn gebouwd om water te verplaatsen en daardoor de polders droog te houden. Alle molens van de Rijnlandse Molenstichting zijn grondzeilers, dat wil zeggen dat ze vanaf de grond worden bediend. De belangrijkste typen zijn wipmolens, achtkantmolens en ronde stenen molens. Molenaars worden nog regelmatig ingeschakeld om in de vele polders het water op peil te houden. Indrukwekkend als je hoort dat er tussen Alphen a/d Rijn en Katwijk nog zo'n 40 sluizen zijn.

De verschillende molenaars staan altijd met elkaar in verbinding, want samenwerking en afstemming was en is belangrijk. Momenteel zijn daar moderne middelen voor, maar vroeger ging dat heel anders. Vanaf de zeventiende eeuw hielden peil/seinmolens het maalpeil in de gaten. De molenaar of seinmeester seinde aan een aantal molens door wanneer ze moesten stoppen met malen of juist weer moesten beginnen. Rond 1900 zijn er in Rijnland acht seingroepen rond evenzoveel seinmolens. 's Nachts gebruikte de molenaar een lantaarn (afbeelding van Rijnlandse molenstichting), die nog steeds in zes molens aanwezig is. Overdag gebruikte men vlaggen. In 1966 wordt er voor de laatste keer geseind. Bart Vermeulen weet nog veel meer te vertellen over het seinen. Maar daar is de tijd te kort

voor. Zijn verhaal smaakt naar meer.

Hans de Graaf is o.a. molenaar van de Zwanburgermolen in Warmond, de Driegang in de Driemanspolder (Wilsveen), de korenmolen De Haas in Benthuisen en de Keukenhofmolen (voor de toeristen). Hij vertelt ons over het vak: molenaar zijn en vooral, molenaar worden. Na een opleiding van twee tot drie jaar mag de aankomend molenaar veel tijd doorbrengen op zijn leermolen, onder de hoede van een ervaren molenaar. Grondig is ook de vereiste praktijkervaring die nooit minder dan 150 uur mag zijn (waarvan 30 uur op een andere dan zijn opleidingsmolen). En elke molen heeft weer zijn eigen kenmerken en eigenaardigheden.

Zwanburgermolen te Warmond
(Rijnlandse Molenstichting)

Steeds vaker worden molenaars en molenstichtingen gevraagd om in bijzondere omstandigheden de moderne poldergemalen een handje te helpen als 'hulpgemaal'. Een poldergemaal kan, anders dan een molen, in principe continu malen. Een gemaal is echter beperkt van capaciteit en daar komt de molen van pas, die weliswaar zijn beperkingen kent, maar met een capaciteit van 50 m³ (Zwanburgermolen) vijf maal meer kan wegmalen dan een gemaal. Dus vragen de omstandigheden regelmatig om een poldermolen in te zetten om bij te springen bij de ergste pieken. Kortom, werk zat. Wie wil er geen molenaar worden na zo'n verhaal.

De derde spreker heeft watermolenaars en boeren als voorouders. En, vertelt Mauring Roest, daar zat vroeger weldegelijk een standverschil tussen in Rijnland. In het begin van de 20ste eeuw werden vele molens

afgebroken omdat er gemalen voor in de plaats kwamen die elektrisch werden aangedreven. Maar, zoals vaak gebeurde, werden beroepen in families doorgegeven. Zo was overgrootvader **Jacob van Gorkum** (1861-1947) als watermolenaar in dienst van de Hazerswoudse Droogmakerij, evenals zijn vader en opa waren geweest. Ook twee broers, een zwager, een oom en 2 neven werden watermolenaar. Er volgde ontslag in 1914 van alle 15 molenaars en afbraak van de molens volgde. Maar voor de gezinnen was er geen achtervang, dus dat werd armoe.

Gerrit Roest (1873-1915) was veehouder op een boerderijtje in Rijnsaterwoude. Hij was daar de 13^e generatie. En toen was daar een conflict: een boerenzoon, **Mouwering Roest**, werd verliefd op **Cornelia van Gorkum**, dochter van een watermolenaar. Zij mochten niet trouwen vanwege zijn moeder door het standsverschil, maar na 13 jaar werd er op 12-6-1930 toch getrouwd. Toen hadden zij geen toestemming meer nodig van hun ouders (In die tijd was 30 jaar de grens). Het resultaat: 2 zonen en een kwartierstaat met boeren en molenaars!

Maar naast deze interessante informatie vertelt Muring dat hij ook onderzoek doet naar polders, ambachten, burgerlijke en kerkelijke gemeenten, want zowel boeren als watermolenaars hebben veel te maken met polders en polderbesturen. Zo schetst hij een beeld van zijn onderzoek naar:

- bestuurders, functionarissen en personeel tussen 1600 en 1850;
- Circa 25 ambachten in de regio Leiden-Woerden ;
- 96 polders, waarvan 82 met gegevens van watermolenaars;
- Circa 2500 watermolenaars, circa 10000 jaarrekeningen, 15345 dienstjaren;

Met als bronnen Hoogheemraadschap Rijnland, belastingregisters en natuurlijk DTB- registers, Burgerlijke stand en Bevolkingsregisters. Zo geeft hij als voorbeeld de belastingregisters van Hazerswoude in de periode van Lodewijk Napoleon. Voor het voeren van oorlog is geld nodig en dit levert ons nu vele namen op van de mensen die de belasting moesten opbrengen. Zo toont Muring ons een mooie lijst van watermolenaars uit Hazerswoude uit die periode. Als laatste wijst hij ons nog op de polderrekeningen. Dat is een prachtige bron voor beroepen als timmerman, metselaar, smid, rietdekker, zeilmaker, houthandelaar, verver, glazenmaker, biersteker, etc.

Op deze avond zijn wel opnames gemaakt voor streaming, maar niet uitgezonden. In later stadium zullen beelden beschikbaar komen via de NGV-academie.

